

Pravnik

2013

Razgovori

Tena **Baričić**, Marija **Žaja**

studentice pete godine Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Intervju: prof. dr. sc. Hrvoje Sikirić

U ovom Vam broju donosimo intervju s profesorom međunarodnog privatnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu Hrvojem Sikirićem. Razgovarali smo o njegovu izboru za predsjedatelja UNCITRAL-a na 45. zasjedanju te Komisije te ulozu Komisije u promociji vladavine prava. Profesor se prisjetio i svojih studentskih dana i dragih mu profesora te nam približio svoj profesionalni put. Razgovarali smo o njegovu odnosu sa studentima, o međunarodnoj suradnji na Pravnom fakultetu u Zagrebu, arbitraži i o ljubavi prema Hajduku. Za kraj, profesor Sikirić je uputio poruku studentima i mladim pravnicima.

Na 45. zasjedanju Komisije za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL), u New Yorku 2012. izabrani ste za predsjednika te Komisije. Biste li nam mogli ukratko približiti način izbora predsjedatelja UNCITRAL-a?

Bio sam predsjednik 45. zasjedanja Komisije Ujedinjenih naroda za pravo međunarodne trgovine (UNCITRAL) koje je održano u New Yorku zadnjeg tjedna lipnja i prvog tjedna srpnja 2012. godine. UNCITRAL je komisija koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda osnovala 1966. godine sa zadatkom da unaprjeđuje pravo međunarodne trgovine. Mislim da bi bilo zanimljivo objasniti vam kako se izabire predsjedavajući godišnjeg zasjedanja Komisije. Unutar UN-a praksa je da godišnjim zasjedanjima tijela Opće skupštine predsjedava predstavnik jedne države članice iz jedne od pet regionalnih grupa. Tako je ove godine došao red na *Eastern European Regional Group of States*, dakle na regionalnu grupu istočnoeuropskih zemalja. Zahvaljujući, prije svega, povjerenju tajnika UNCITRAL-a koji je podržao mogućnost da Republika Hrvatska da predsjednika; a također i lobiranju unutar same grupe da se taj prijedlog doista i prihvati, Republika Hrvatska je bila nominirana od strane te regionalne grupe, a unutar Republike Hrvatske sam ja bio predložen kao predstavnik Republike Hrvatske, koji će postati predsjedavajući. Praksa je da je predsjedavajući godišnjeg zasjedanja predsjednik Komisije do sljedećeg godišnjeg zasjedanja pa tako mandat mog predsjedništva traje od lipnja 2012. do lipnja 2013.godine.

Možete li nam približiti način rada Komisije? Također, s obzirom na nedavni Sastanak visokih predstavnika Opće skupštine na temu *Promocija uloge prava na nacionalnoj i međunarodnoj razini*, zanima nas koja je uloga UNCITRAL-a u promociji vladavine prava?

UNCITRAL djeluje ponajviše putem radnih grupa čiji broj se mijenjao kroz razdoblja, a zadnjih desetak godina ustalio se na broju šest. Trenutno UNCITRAL ima šest radnih grupa, a to su sljedeće: Javna nabava, Arbitraža i mirenje, On-line rješavanje sporova, Elektronička trgovina, Stečajno pravo i Osiguranje potraživanja. Svaka radna grupa radi na jednoj temi i završetak njezinog rada očituje se u donošenju određenog teksta. Rezultat

rada radnih grupa, odnosno rezultat rada UNCITRAL-a kroz vrijeme se mijenjao. Prvo su to bile konvencije, međutim, uvidjelo se da je lakše donositi tekstove u obliku model zakona, smjernica ili vodiča. Jedna od najpoznatijih konvencija koju je UNCITRAL donio je Konvencija UN-a o međunarodnoj prodaji robe iz 1980., a prvi tekst donesen iz područja arbitraže bila su Arbitražna pravila UNCITRAL-a 1976. namijenjena izvorno za ad-hoc arbitraže. Model zakon UNCITRAL-a o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži donesen je 1985., a izmijenjen je 2006. Arbitražno zakonodavstvo 66 zemalja uređeno je po uzoru na Model zakon UNCITRAL-a.

Jedna od posebnosti rada radnih grupa UNCITRAL-a je u tome što se unutar jedne godine jedan sastanak radne grupe održava u Beču, koji je i sjedište UNCITRAL-a, a drugi sastanak radne grupe u New Yorku. Isto je tako i s godišnjim sastancima Komisije. Prošlogodišnje zasjedanje bilo je u New Yorku, ovogodišnje će biti u Beču. Godišnje se, dakle, održi 12 sastanaka radnih grupa i jedno godišnje zasjedanje. Dnevni red godišnjeg zasjedanja razlikuje se od godine do godine, ali ima zajedničku strukturu, a to je da se na godišnjem zasjedanju u prvom tjednu usvaja tekst na kojem je radila određena radna grupa, a u drugom tjednu je niz posebnih tema. Uz unificiranje pravnih standarda kroz rad radnih grupa, UNCITRAL pruža tehničku pomoć državama članicama u provođenju pravnih reformi, vodi zbirku sudske prakse donesene na temelju svojih tekstova, surađuje s drugim međunarodnim organizacijama i sl. Toliko ukratko o radu UNCITRAL-a.

Spomenuli ste Sastanak visokih predstavnika država i vlada na temu *Promocija vladavine prava na nacionalnoj i međunarodnoj razini*. On se, na poziv sada već bivšeg predsjednika Opće skupštine, održao dan prije početka ovogodišnjeg zasjedanja Opće skupštine. Za bolje razumijevanje svega što se događalo, treba naglasiti da je UNCITRAL uz *International Court of Justice* i *International Law Commission* jedno od tri tijela koja godišnje izvještavaju Opću skupštinu o svojoj ulozi u promociji vladavine prava (*rule of law*). Zbog toga je i UNCITRAL kao jednu od točaka dnevnog reda godišnjeg zasjedanja imao raspravu o ulozi UNCITRAL-a u promociji vladavine prava na nacionalnoj i internacionalnoj razini te donošenje zaključaka koje bi potom predsjednik UNCITRAL-a iznio na Sastanku visokih predstavnika. Kao što sam napomenuo, sastanak je sazvan rezolucijom koju je usvojila Opća skupština. U toj rezoluciji, u njenoj točki 3, UNCITRAL je naveden kao jedno od tri tijela koje izvještava Opću skupštinu o svojoj ulozi u promociji vladavine prava. Međutim, u jednoj od kasnijih točaka, točki 15, u kojoj se navode osobe koje Opća skupština poziva da govore u plenumu tog sastanka, a u kojoj su navedeni predsjednik Opće skupštine, glavni tajnik Ujedinjenih naroda, predsjednik Vijeća sigurnosti, predsjednik Međunarodnog suda pravde, predsjednik Međunarodne pravne komisije, propustom nije naveden i predsjedavajući UNCITRAL-a. A kao što sam to objasnio, po ulozi koju UNCITRAL ima u promociji vladavine prava u odnosu prema Općoj skupštini, predsjednik UNCITRAL-a trebao je biti u toj grupi od 12 govornika pozvanih da se obrate na početku sastanka. Pravni savjetnik predsjednika Opće skupštine s kojim smo tajnik UNCITRAL-a g. Renaud Sorieul i ja razgovarali o tome, rekao nam je kako rezoluciju nije moguće nadopuniti, te da je jedini način da postignemo to da predsjednik UNCITRAL-a bude pozvan, da razgovaramo s predsjednicima regionalnih grupa i od njih pokušamo dobiti njihov pristanak za to. Mi smo to učinili i razgovarali smo s predsjednicima četiri od pet regionalnih grupa. No, unatoč tome što niti jedna grupa nije izjavila svoje protivljenje, nije bilo sigurno da će predsjednik UNCITRAL-a biti pozvan. Naime, mnogo više država članica je zatražilo da njihovi predsjednici država ili vlada govore na tom sastanku i jednostavno za sve nije bilo vremena. Na kraju je predsjednik Opće skupštine dodijelio određeni broj govorničkih mjesta svakoj od regionalnih grupa, a one su onda unutar pojedine grupe trebale odrediti predstavnika koje države će govoriti. Svaki govor je mogao trajati najviše 5 minuta. U tom pismu koje je predsjednik Opće skupštine uputio regionalnim grupama 7. rujna 2012., u njegovom posljednjem odlomku,

obavijestio je da ima namjeru pozvati predsjednika UNCITRAL-a da govori te da ako niti jedna od država do završetka radnog vremena u utorak, 11. rujna 2012. tome ne prigovori, smatrat će se da je njegov poziv prešutno prihvaćen. To je tzv. postupak *acceptance by silence*. Niti jedna država nije prigovorila. No, kako je mandat predsjedniku Opće skupštine istekao na kraju tog utorka, odlazeći predsjednik, Katarac, uputio je pismo nastupajućem predsjedniku Opće skupštine, a vi znate da je to Vuk Jeremić, predstavnik Srbije, u kojem ga obavještava da je postupak prešutnog prihvata dovršen te da je potrebna njegova usmena odluka o tome da govorim na sastanku, nakon predstavnika država članica. Stavio ga je, zapravo, pred gotov čin. Sva ta pisma imam. Dakle, kao što vidite, neizvjesnost je dugo trajala. Obaviješteni smo da će se na početku sastanka usvojiti lista govornika na kojoj će biti i predsjednik UNCITRAL-a. Kad smo primili takvo jamstvo, tajnik UNCITRAL-a i ja otputovali smo u New York. Na sastanku sam govorio u trećoj grupi govornika, a ne u onoj prvoj, kako je trebalo biti da nije došlo do propusta. No, u cjelokupnoj ovoj „borbi za govorničko mjesto“ imao sam priliku dobro upoznati mehanizam rada UN-a. Moram reći da je UNCITRAL-u, a time i meni, izuzetnu pomoć u lobiranju i kod predsjednika Opće skupštine i kod regionalnih grupa pružila Stalna misija Republike Hrvatske pri UN-u u New Yorku. Olakotna okolnost je što je sadašnji ambasador, stalni predstavnik, moj kolega s godine, ambasador Ranko Vilović, a da u Stalnoj misiji radi troje mojih bivših studenata. Svi oni, posebno kolega Toma Galli, savjetnik u Stalnoj misiji, doprinijeli su tome da njihov bivši profesor govori na tom sastanku. Bilo mi je izuzetno drago vidjeti kako zajedništvo profesora i studenata traje i dugo, dugo godina nakon studija.

Bit mog govora na tom sastanku bila je da prenesem poruku da je prihvaćanje i učinkovita primjena modernih pravnih standarda u međunarodnoj trgovini koje donosi UNCITRAL bitno za upravljanje državom, da unaprijeđuje vladavinu prava, potiče održiv ekonomski razvoj, doprinosi smanjivanju gladi. Naglasio sam da promocija vladavine prava u trgovačkim odnosima treba biti sastavni dio široke agende Ujedinjenih naroda. Za UNCITRAL je nastup na ovom sastanku visokih predstavnika bio od izuzetne važnosti jer se time izravno povećava prepoznatljivost UNCITRAL-a kako unutar sustava UN-a, tako i prema vani.

Republika Hrvatska postala je članica UNCITRAL-a, čije članstvo će trajati do 2016. godine. Možete li nam objasniti što članstvo donosi Republici Hrvatskoj?

Da bi odgovorio na ovo pitanje, trebam prethodno reći nešto o članstvu UNCITRAL-a i nešto o načinu donošenja odluka. UNCITRAL ima 66 država članica koje je izabrala Opća skupština čija struktura predstavlja različite regionalne grupe i glavne ekonomske i pravne poretke. Države članice biraju se na šest godina, svake tri godine ističe članstvo polovici država članica. Sve ostale države članice UN-a u radu UNCITRAL-a sudjeluju u svojstvu država – promatrača. Točno ste rekli, Hrvatska je država članica do 2016. U skladu s UNCITRAL-ovim pravilima postupka i metodama rada iz 2009., a koja se temelje na odgovarajući pravilima Opće skupštine, odluke se donose sporazumom, a ako se sporazum ne može postići, glasovanjem. Kod glasovanja sudjeluju samo države članice, a ne i države – promatrači. Dosada je samo jednom, i to u postupovnom pitanju, bilo glasovanje. Sporazum, konsenzus, temelji se na bitno prevladavajućem stajalištu, što je prilagodljiv pojam i ne znači neku unaprijed dogovoren način računanja, a karakterizira ga nepostojanje formalnog prigovora koji bi vodio do zahtjeva za glasovanjem. Pravog glasovanja, dakle, nikad nije bilo u UNCITRAL-u, a ja vjerujem da neće nikad ni biti, jer se odluke uvijek formuliraju na način da diskusija ide toliko daleko dok se ne prihvati zaključak odnosno odluka koja je prihvatljiva svima koji se nalaze u dvorani. Dakle, postupak donošenja odluka i metode rada vrlo su demokratske i u njihovoj biti je sporazum. Takav postupak donošenja odluka omogućuje svim državama, državama članicama i državama – promatračima, bez

obzira na njihovu veličinu, ekonomsku snagu da ravnopravno sudjeluju u radu radnih grupa. Korist koju Hrvatska može imati od članstva u UNCITRAL-u, odnosno od sudjelovanja u njegovom radu jest u tome što sudjeluje u donošenju pravnih instrumenata koji utjelovljuju najbolju pravnu praksu u području na koje se odnose. Dakako, neki pravni instrumenti se lakše donose, neki teže. Primjerice, iskustvo pokazuje da su lakše doneseni tekstovi iz područja arbitraže, nego li tekstovi iz područja npr. javne nabave ili stečaja. Izravna korist za svaku državu od rada UNCITRAL-a, pa tako i za Hrvatsku, jest u tome što svoje unutarnje zakonodavstvo može oblikovati prema pravnom instrumentu koji je UNCITRAL donio. Na taj način unutarnji pravni okvir postaje prepoznatljiv stranim investitorima, a povećava se i pravna sigurnost. Sada kada je država članica UNCITRAL-a Hrvatska bi trebala povećati svoju aktivnost u UNCITRAL-u. Nažalost, zbog teške ekonomske situacije i jakih financijskih restrikcija u državnom proračunu, to je vrlo otežano. Praćenje rada UNCITRAL-a u nadležnosti je Ministarstva pravosuđa koje je osnovalo posebnu radnu grupu za to. Članovi te radne grupe su nastavnici s našeg fakulteta koji kao stručnjaci, u ime Ministarstva pravosuđa, sudjeluju u radu pojedinih radnih grupa. Pojedinačno troškovi tog sudjelovanja nisu veliki, ali kada se zbroje svi takvi slični troškovi koje Ministarstvo pokriva, postavlja se pitanje prioriteta. Moje osobno mišljenje je da bi se tome trebao dati prioritet, posebno sada kada smo država članica, pa ako hoćete i sada kada Hrvatska, zapravo, na neki način, predsjedava Komisijom. Radimo na tome da se praćenje rada UNCITRAL-a omogući i prikupljanjem sredstava izvan Ministarstva. Konačno, smatram da je pitanje sudjelovanja u radu UNCITRAL-a, posebno u razdoblju kad ste država članica, i pitanje vjerodostojnosti Republike Hrvatske kao članice UN-a. Aktivno sudjelovanje u radu te međunarodne organizacije vrijednost je koja bi za svaku državu trebala biti neupitna. Zaključno, poznajući dobro sve okolnosti, Hrvatska je primjereno aktivna u radu UNCITRAL-a, ali ona može i bolje i na nama je da učinimo sve da se takva aktivnost nastavi i razvija.

S obzirom na nedostatan doticaj s praksom tijekom studija, mnogi mladi pravnici su neodlučni u odabiru zanimanja nakon završetka fakulteta. Kako ste Vi odabrali Vaš profesionalni put?

Jedan od općih komentara jest da je doticaj studenata s praksom tijekom studija nedovoljan, što je na određeni način razumljivo, ali to treba gledati, ja bih rekao, ipak na malo drugačiji način, s rezervom. Fakultet je oduvijek, barem kad je riječ o seminaristima iz pozitivnopravnih predmeta, činio dosta da omogući seminaristima doticaj s praksom i mislim da je na svakom pojedinom studentu da to što bolje iskoristi. Već dulje vrijeme organiziraju se, također iz pozitivnopravnih predmeta, vježbe za studente, na kojima ponajviše sudjeluju vanjski suradnici - suci, odvjetnici, stručnjaci iz uprave, općenito praktičari. Te vanjske suradnike uvijek predlažu katedre. Fakultet tu vanjsku suradnju izuzetno podržava. Ona se plaća iz tzv. „vlastitih sredstava“, dakle, fakultetskih sredstava. Nije nam žao niti jedne kune koja je na to utrošena jer to je vrijedno i učinkovito iskorišten novac, utrošen na dobrobit studenata. Ono što pokušavam i što se razvija zadnjih godina, a moram priznati da sam ja to pokrenuo dok sam bio prodekan u upravi s prof. dr. Kregarom kao dekanom, je sklapanje sporazuma o suradnji s različitim strukovnim udrugama koje predstavljaju različite vidove pravne profesije, s Hrvatskom odvjetničkom komorom, Hrvatskom javnobilježničkom komorom i Udrugom korporativnih pravnika. Čak nam se javljaju i iz uži organizacija, npr. iz sektora osiguranja, sve to kako bi se studentima omogućila što raznovrsnija praksa. Radimo na tome da institucionaliziramo i proširimo suradnju s pravosuđem i upravom, razgovaramo o tome s Ministarstvom pravosuđa i Ministarstvom uprave. Ta suradnja na temelju sklopljenih sporazuma o suradnji, priznajem, svedena je na relativno kratko razdoblje od tri tjedna, no to je ipak sada na neki način institucionalizirano. Na studentima je da tu

mogućnost iskoriste. Dakako da se uvijek može učiniti više, ali treba voditi računa i o broju studenata. Ja sam iskreno, budući da imam podatke u kojoj mjeri studenti koriste sporazume o suradnji kao mogućnost trojtjedne prakse, pomalo razočaran odazivom studenata. Očekivao sam i očekujem da se koristi više. Naš je cilj da to bude obveza. Samo morate osigurati strukturu kako bi svi studenti mogli proći tu praksu. Kažem, na tome radimo. Vi znate da se za studentsku praksu mogu dobiti ETCS bodovi. Na tome treba raditi, ali o tome možda možemo razgovarati s kolegom prodekanom za nastavu. Prema tome, ne bih baš tako izričito tvrdio da studenti imaju nedostatan doticaj s praksom tijekom studija. Fakultet čini najviše što može. Studenti samo trebaju što više iskoristiti mogućnosti koje im Fakultet kroz institucionalnu suradnju koju sam spomenuo pruža. K tome, Fakultet je ipak obrazovna ustanova, ono što mi moramo učiniti je da vas osposobimo da se snađete u praksi. Mislim da tu ulogu primjereno ispunjavamo.

Što se tiče odabira zanimanja nakon završenog fakulteta, ja uvijek na kraju seminara razgovaram sa studentima o tome kamo nakon završetka fakulteta. Nažalost, vremena se mijenjaju, a pravna profesija koliko god će ona uvijek biti prihvaćena, još uvijek ovisi o tome da netko mora platiti pružanje te pravne usluge. Dakle, pravnici imaju široku mogućnost zapošljavanja – državna uprava, odvjetništvo, gospodarstvo i mnogo toga što je teško i nabrojiti... No, ako na primjer u državnoj upravi imate zabranu zapošljavanja, ako odvjetništvo osjeća krizu na način da možda ima posla, ali nema naplata, tada je jasno da je ulazak mladih ljudi na prvo radno mjesto, na razini vježbeništva, otežan. Toga ste, čini mi se, svjesniji nego ja. Znate, na promociji, a promocija bi trebala biti vedar, veseo trenutak, svjesni ste da budućnost za koju ste studente pripremali, a uvjereni ste da ste ih dobro pripremili, nije toliko svjetla jer je vrijeme dok se zaposle prilično dugo, a postaje sve dulje. Ipak, želio bih vas ohrabriti. Na Fakultetu smo, u okviru priprema Fakulteta za vanjsko vrednovanje koje nam predstoji, proveli anketu među studentima koji su diplomirali od 2003. do 2010. na pravnom studiju o njihovoj zapošljivosti, odnosno koliko im je trebalo vremena da se zaposle. Rezultati pokazuju da ih se 70% zaposlilo u roku od godine dana nakon diplomiranja. To znači da ipak nije sve tako crno kako se možda na prvi pogled čini. Dakako, konkurencija postoji i zato je vrijedno završiti studij sa što boljim uspjehom. Ono što studentima savjetujem jest da prihvate bilo koji posao koji im omogućuje stjecanje prakse potrebne za pravosudni ispit, da taj ispit polože još dok su „svježi“, a da tek tada zapravo razmišljaju kamo dalje. Rijetki imaju povlasticu da odmah nakon Fakulteta znaju i mogu ići u smjeru u kojem žele. Novi sustav polaganja pravosudnog, bolje rečeno pretpostavke za njega koje su sada različite recimo za suce od onih za odvjetnike, čini mi se da vas na određen način već na samom početku ulaska u profesiju prisiljava odlučiti o smjeru vaše karijere. U svakom slučaju uvijek studentima kažem da imaju samopouzdanje u sebe, u znanje koje su stekli. Gdje god vas put nanese, znajte da imate znanje ili da ste imali priliku da uhvatite znanje, da se snađete u tom poslu. I kažem im da budu hrabri.

Ja osobno nisam imao nedoumica o tome gdje ću raditi nakon fakulteta. Bio sam u privilegiiranom položaju jer mi je otac bio odvjetnik. Ja sam mu u radu pomagao već i tijekom fakulteta pa sam sutradan nakon završetka već radio cijeli dan, iako sam formalno u imenik odvjetničkih vježbenika bio upisan dva ili tri tjedna nakon diplome. Dobro se sjećam da je sastanak Upravnog odbora komore na kojem vas primaju u vježbeništvo bio u utorak, da sam taj utorak noćnim vlakom išao u Šibenik i u srijedu ujutro tako imao svoju prvu kaznenu raspravu – prometni predmet. Sudac me upitao gdje mi je iskaznica, na što sam odgovorio da je nemam, ali da je jučer bio sastanak Upravnoga odbora i da sam sigurno upisan u imenik odvjetničkih vježbenika. Prihvatio je to moje objašnjenje i to mi je bila prva obrana. Bio sam relativno dobar student. Fakultet sam završio sam u četiri godine sa prosjekom 4,5. Dobio sam jednu dvojku na drugoj godini, taj će mi ispit uvijek ostati u sjećanju, još jednu trojku, sve ostalo je bilo puno bolje. Uvijek sam želio nastaviti i upisati magisterij te

sam odmah po završetku Fakulteta upisao magisterij iz trgovačkog prava, ali sam zbog prirode posla, jer sam cijeli dan bio u kancelariji, sporo polagao ispite. Shvatio sam da bi mi bilo mnogo lakše završiti magisterij bivajući na fakultetu. Naime, to se poklopilo s pozivom prof. dr. Matića, tadašnjeg predstojnika Katedre za međunarodno privatno pravo, da dođem za asistenta na Fakultet i zapravo sam se za to odlučio imajući u vidu da mi se time omogućuje da dovršim taj studij. Po završetku magisterija sam odlučio ostati na Fakultetu i pisati doktorsku disertaciju. Naime, doktorat vam je pretpostavka za docenturu, prvo znanstveno-nastavno zvanje, sve u nadi da će izmijeniti zakonodavstvo što bi omogućilo i rad na fakultetu i u kancelariji, kao što je to slučaj u mnogim zemljama. Međutim, do toga nije došlo, a i na poseban način me obuzeo nastavnički poziv, to me još i sada jednakim žarom drži, i odlučio sam ostati na fakultetu, iako svima govorim da je odvjetništvo beskrajno lijep posao - vjerojatno jedan od najčasnijih vidova poziva pravne profesije ili bi zapravo trebao biti takav. Barem sam ga ja takvim naučio od mogeg oca. Uvjeti rada današnjih asistenata se, barem financijski, ne mogu usporediti s uvjetima kada sam ja 1985. došao na fakultet. Ja sam sklapao ugovor na godinu dana jer bi ministarstvo odjednom doznačilo plaću za cijelu godinu. Od jednog natječaja do drugog je znalo proteći po mjesec, dva, tako da sam ja kao asistent radio barem šest mjeseci, ako ne i više, bez naknade. Nije mi žao.

Možete li nam opisati pravni studij u vrijeme kada ste Vi bili student Pravnog fakulteta?

Ja sam fakultet upisao u jesen 1975., a završio u jesen 1979. godine. Mi smo tijekom studija imali tri roka i to: zimski, ljetni i rok u rujnu. I tada se više manje znalo da će biti još jedan dekanski rok, tzv. spasirok, u prvom tjednu listopada. Uvijek sam sve uvjete za upis na višu godinu studija, to znači potreban broj položenih predmeta, ostvario u ljetnom roku, tako da sam ja onaj dekanski rok, ako sam ga koristio, koristio da u cijelosti očistim godinu, ako to već ne bi bio učinio u rujnu. Moja generacija je bila prva generacija koja je imala prijamni ispit na fakultetu, ali smo imali tzv. čistku na prijelazu u ljetni semestar. Da bismo upisali ljetni semestar morali smo položiti dva kolokvija. Tko ih nije položio, nije mogao upisati ljetni semestar. Druga čistka je bila prijelaz na drugu godinu. Smatram da je taj uvjet od dva kolokvija bio dobar uvjet, jer je već na samom početku studija određeni broj studenata otpadao. Neki profesori na prvoj godini su sami po sebi bili oni koji su mogli utjecati na prohodnost studenata. Studij je trajao četiri godine, a ne kao sada pet. To je prva bitna razlika. Drugo, svi predmeti su bili dvosemestralni i raspored predmeta bio je drugačiji. Dakle, dvosemestralnost ranijeg studija i jednosemestralnost sadašnjeg studija. Mi smo na sve predmete kao jednosemestralne prešli prilikom preuzimanja bolonjskog procesa. Meni se čini da je bilo bolje sa dvosemestralnim ispitivanjem, pogotovo što se tiče pojedinih predmeta. Premda je broj sati po predmetu isti, smatram da u određenim predmetima morate sazrijeti u načinu razmišljanja. Nije isto jedan predmet slušati tri mjeseca ili ga slušati kroz cijelu godinu i imati seminar iz takvog predmeta cijelu godinu. Treće, mi smo, kako sam rekao, imali manje rokova. Smatram da bi pristup studio bio ozbiljniji da je broj rokova manji. Nadalje, rijetki su bili pismeni ispiti. Danas ih je više. Npr. kod bruoša, rimsko, nacionalna povijest, sociologija su bili samo usmeni ispiti. Mi nismo imali strani jezik kao predmet. Razlika je i u tome što mi nismo imali diplomski rad. Kao što sam već rekao, naš je studij trajao četiri godine, danas studij traje pet godina. Produljenje trajanja studija smatram dobrim. Sada već imamo dovoljno iskustva s petogodišnjim studijem da je možda sazrelo vrijeme da ocijenimo stečena iskustva.

Možete li ukratko usporediti današnji način studiranja na Pravnom fakultetu s onim u vrijeme Vaših studentskih dana – je li u odnosu na to razdoblje došlo do nekih značajnijih promjena?

Čini mi se da je ovaj jednosemestralni način održavanja nastave, ne možda nego sigurno – jer brojke to pokazuju, utjecao na polaženje nastave. Moram priznati da nikad nisam imao problema s brojem studenata na nastavi, uvijek sam imao dosta studenata na nastavi i na tome sam im zahvalan, ali mi se čini da je jedan od pozitivnih rezultata bolonjskog sustava povećanje sudjelovanja studenata na nastavi. Smatram da je dobro sudjelovati na predavanjima, dakako ako su predavanja takva da i studenti ocjenjuju da im koriste u usvajanju i pripremi gradiva. Mislim da treba priznati da su danas, na određeni način, ipak teži uvjeti studiranja. Prije svega, gradivo je veće nego što je prije bilo. Pravo se širi, ali je i mnogo učestalija promjena zakonodavstva. Pogledajte samo procesne zakone, kazneni zakon, koliko se puta on mijenjao, i to ne samo izmjene i dopune, već baš promjene. Pa i Zakon o trgovačkim društvima, Zakon o parničnom postupku, Ovršni zakon, zakoni iz upravnog prava. Teško je sve nabrojati. Dakako, to je i posljedica toga što smo postali samostalna država, zbog čega se moralo mijenjati zakonodavstvo. To je bio prvi razlog naglom povećanju zakonodavne aktivnosti. Drugi razlog je pristupanje Europskoj uniji. Zbog svega toga mi se čini da je pravo jedno od područja koje je u ovoj državi, od osamostaljenja doživjelo najveće promjene. Dakle, već samo zbog tih razloga imate bitne promjene u zakonodavstvu koje onda pred vas studente, ali i nas nastavnike i sve praktičare, postavljaju nove izazove, kojima, mislim, da su moji studenti uvijek spremni odgovoriti. Jednosemestralnost studija, čini mi se, negativno utječe na studiranje jer jednostavno nemate vremena da „studirate“, proučavate predmet, zadubite se u materiju, osjetite kako vas predmet obuzima jer ga imate vremena razumjeti. Uči se brže, površnije. Nažalost, do može imati posljedica na kvalitetu i količinu usvojenog znanja.

Biste li mogli izdvojiti nekog profesora koji Vas se posebno dojmio, koji je ostavio osobit utisak na Vas?

Svatko ima svoje razdoblje studija, i sigurno svatko ima nešto po čemu ili po kome pamt i svoj studij. Možda ne toliko po čemu, već su mi neke osobe kroz studij same po sebi bile drage. Ne bih želio rangirati, ali bih mogao izdvojiti neke po godinama studija. Na prvoj godini studija sigurno je tu jedan od najdražih kolega, tadašnji asistent, sadašnji profesor, Vjekoslav Miličić, za kojeg mislim da je jedan od nastavnika koji je najpredaniji radu sa studentima. Na istoj godini bila mi je izvrsna profesorica Marija Branica. Ona je predavala statistiku, dakle brojke, nešto što je tabu tema za pravnike. Na tom sam predmetu bio demonstrator na svojoj drugoj i dio treće godine studija. Ona je kao osoba prekrasna, a u jednom trenutku mog studija stvarno bila od velike psihološke potpore. Zanimljivo je reći, vezano uz tu demonstraturu, da sam u to doba bio jedini plaćeni demonstrator na fakultetu jer sam u okviru demonstrature vodio vježbe sa studentima jednom tjedno, zajedno smo prolazili kroz zadatke. Na drugoj godini mnogo toga se moglo naučiti od profesorice Mire Alinčić, iz obiteljskog prava, jer kao što znate obiteljsko pravo je toliko temeljno pravo, koje ulazi u ljudska prava i u privatni život. Nju je bilo nezaboravno slušati i kod nje sam imao seminar. Na trećoj godini je tu svakako profesor Siniša Triva, posebno radi organizacije rada njegovih seminara. Nažalost, sad je zbog broja studenata organizacija malo drugačija, ali smo tada imali organiziran seminar tako da nas je u jednoj seminarskoj grupi bilo trideset studenata, imali smo seminar u dvorani tri na četrnaestici i uvijek smo bili podijeljeni na grupe po deset. Uz sebe smo mogli imati samo ZPP. Profesor Triva bi došao među nas deset i dva seminarska termina, ne dva sata, već dva seminara, razgovarali smo samo o

prethodnom pitanju. Kao što znate to vam je u ZPP-u samo jedan članak. Jednostavno nam je na početku rekao da je sve što piše u zakonskom članku, uključivo i na primjer zarez ne treba mijenjati, i hajdemo razgovarati. Tu nije bilo skrivanja jedan iza drugog. Svi smo ga se bojali, ali smo ga neizmerno uvažavali. Na trećoj godini je tu i profesor Stipe Ivanišević iz upravne znanosti, kojeg sam neizmerno poštivao. Na četvrtoj godini, profesor Goldstein, strah i trepet, i profesor Barbić, koji je tada bio docent. On nije bio strah i trepet. Profesor Goldstein mi je kasnije bio i jedan od mentora na doktoratu, pa sam mu pričao neka moja razmišljanja o njemu kao profesoru i lijepo smo se smijali.

Potpredsjednik ste Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. Što biste rekli glede prihvaćenosti arbitraže u RH, kao jednom od alternativnih načina rješavanja sporova. Možete li usporediti djelovanje našeg arbitražnog sudišta s Međunarodnim arbitražnim sudom gospodarske komore Austrije, čiji ste arbitar?

Vjerujem da vam je poznato da je SAS-HGK najrelevantnija arbitražna ustanova u RH. HGK ostvaruje uvjete za djelovanje sudišta, no ono je u svom djelovanju apsolutno samostalno i odvojeno od HGK. Tradicija je, ne samo na ovim prostorima, da su arbitražna sudišta osnivala pri gospodarskim komorama, zapravo izvorno za rješavanje sporova između obrtnika. To je ustanova koja pruža usluge rješavanja arbitražnih sporova, što je pomoć državnom pravosuđu, no sigurno nije takva pomoć koja bi mogla riješiti probleme djelovanja državnog pravosuđa. Ono što razlikuje rješavanje sporova pred arbitražnim sudom od rješavanja sporova pred sudom je što se arbitraža temelji na sporazumu stranaka odnosno autonomiji stranaka. Naime, stranke biraju arbitre i određuju koja će biti njihova zadaća, mogu uređivati postupak, arbitražni postupak se odvija uz isključenje javnosti. Uz autonomiju stranaka bitna razlika od postupka pred državnim sudom je što je protiv pravorijeka, a to je odluka kojom se okončava postupak, dopušten samo jedan pravni lijek, tužba za njegov poništaj i ona se može uložiti iz vrlo ograničenih razloga. Pred Stalnim arbitražnim sudištem pokrene se godišnje između pedeset i šezdeset sporova, a stalno je u tijeku oko stotinjak arbitražnih postupaka. Vjerujem da vam je poznato da se pred sudištem rješavaju sporovi kako sa, tako i bez međunarodnog obilježja. Negdje oko trećina sporova su sporovi s međunarodnim obilježjem. Prostorni uvjeti u kojima sada djeluje sudište nisu dobri i ograničavajući su za njegovo djelovanje, to moram otvoreno reći, posebno zbog toga što i na arbitražnom tržištu postoji konkurencija arbitražnih ustanova. A sudište na tom tržištu uživa velik ugled. Jedna od važnih aktivnosti sudišta jest i organizacija godišnjeg međunarodnog savjetovanja Hrvatski arbitražni i izdavanje godišnjaka *Croatian Arbitration Yearbook*. U ovim aktivnostima sudište ima podršku HGK.

O kvaliteti usluge koju sudište pruža najbolje govori podatak da su svi pravorijeci preživjeli pravnu kontrolu koju Zakon o arbitraži omogućuje, odnosno predviđa kao nadzor države nad radom rezultata arbitražnog sudišta. Naime, niti jedan pravorijek sudovi nisu poništili, što smatram da je vrijedno napomenuti.

Ako bi trebalo usporediti rad, strukturu i način djelovanja arbitražnog sudišta, prvenstveno bi ga se moglo uspoređivati s odgovarajućim arbitražnim ustanovama primjerice u Sloveniji, Srbiji, Mađarskoj jer su oni tip sudišta kao što je naše sudište. U tim zemljama je također ono jedino nacionalno arbitražno sudište. Međutim, ne bi ga bilo dobro uspoređivati s arbitražnim sudištem koje je osnovano pri Federalnoj komori Austrije (*Vienna International Arbitral Centre*). Naime, pred tim se sudištem rješavaju samo sporovi s međunarodnim obilježjem, a ima i potpuno drugačiju povijest odnosno razloge osnivanja. Ono je osnovano kao forum za rješavanje putem arbitraže sporova između stranaka iz komunističkog bloka, država planske privrede i država iz zapadnog bloka, država slobodnog tržišta. Dakako, s vremenom se pred to sudište podnose na rješavanje i sporovi između stranaka koje ne

pripadaju tim blokovima, posebno nakon raspada komunističkih sustava. No u konkurenciji zemalja bivše Jugoslavije, sigurno je da je SAS arbitražna ustanova s najvećim ugledom i najdužom tradicijom. Naime, arbitražno rješavanje sporova između obrtnika institucionalizirano je u Hrvatskoj još od sredine 19. stoljeća. Nije bez važnosti i to da se na Pravnom fakultetu o arbitraži uči sigurno zadnjih pedesetak godine, počam od profesora Goldštajna i profesora Trive. Prema tome, rješavanje sporova arbitražom pred SAS HGK sigurno je kvalitetan i učinkovit način rješavanja sporova i doprinosi vladavini prava u Republici Hrvatskoj jer pruža alternativan način ostvarenja pravne zaštite.

Član ste radne grupe Ministarstva pravosuđa koja radi na tekstu novog Zakona o međunarodnom privatnom pravu. Možete li nam objasniti zašto se pristupilo donošenju novog zakona?

Kao što znate, postojeći hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu je zapravo preuzeti Zakon o međunarodnom privatnom pravu koji je bio donesen kao jugoslavenski propis. Treba reći da je u doba njegovog donošenja 1982. godine taj zakon bio izvrstan i suvremen zakon, a u nekim dijelovima je to još i sada. Međutim, sada ulazimo u Europsku uniju i jedno od temeljnih pitanja koje se postavlja jest hoće li privatnopravne situacije s međunarodnim obilježjem (razumijevajući pod tim pojmom one situacije koje nemaju tzv. EU obilježje), biti rješavane na isti onaj način na koji će biti rješavane situacije s EU obilježjem. Situacije s EU obilježjem se riješavaju, u području međunarodnog privatnog prava, na način kako je to predviđeno odgovarajućim uredbama, a koje će se, kao izvor sekundarnog europskog prava u RH, nakon stupanja u članstvo Europske unije, izravno primjenjivati. Osim činjenice protoka vremena i potrebe osuvremenjivanja nekih rješenja, upravo činjenica ulaska u Europsku uniju zahtijeva i donošenje novog zakona. Želio bih naglasiti da su tekst od kojeg je pošla radna grupa, u obliku Teza za novi Zakon o međunarodnom privatnom pravu, izradili nastavnici s katedri za međunarodno privatno pravo sva naša četiri fakulteta. Inicijalni pak tekst za te Teze, izradili smo mi na našoj katedri. Teze, pa onda i tekst na kojem radi radna grupa karakteriziraju suvremena rješenja i, u mjeri u kojoj je to najviše moguće, tzv. jednokolosiječni pristup, odnosno da se situacije bez EU obilježja, rješavaju na način na koji se rješavaju situacije s EU obilježjem, i to kako na razini određivanja mjerodavnog prava, tako i na razini pravila o međunarodnoj nadležnosti. Različitosti će ipak biti kod dijela o priznanju i ovrsi stranih odluka. Iz ovog možete zaključiti da će novi Zakon o međunarodnom privatnom pravu imati vrlo sličnu strukturu kao i postojeći. Mislimo da je to, posebno za sudove i praktičare, najbolji a istovremeno i najpraktičniji pristup.

Prodekan ste za međunarodnu suradnju na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Možete li nam reći koliki je interes studenata za programe u okviru međunarodne suradnje, kako inozemnih za dolazak na Pravni fakultet u Zagrebu, tako i domaćih za odlazak u inozemstvo? Jeste li zadovoljni s postojećom međunarodnom suradnjom?

Mogu reći da mi je drago da se međunarodna suradnja sve više i više razvija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Kad sam prvi put bio prodekan za međunarodnu suradnju stvarali smo pretpostavke za međunarodnu suradnju. Tada su naši studenti mogli ići u inozemstvo, ali strani studenti nisu mogli dolaziti k nama. U međuvremenu je omogućena dvostrana pokretljivost studenata. Nju je izuzetno razvila kolegica profesor Perišin koja je bila prodekanica za međunarodnu suradnju u prošloj upravi. Kao što znate ona se odvija prvenstveno u okviru Erasmus programa. U okviru tog programa imamo sklopljenih sedamdeset sporazuma o suradnji. Sporazume imamo i s fakultetima iz Afrike, Azije i SAD.

Osnovali smo Ured za međunarodnu suradnju. Po položaju ja sam mu na čelu, ali najveći dio posla obavlja kolegica Andrea Mišković, i to izvrsno. Ona je za strane studente pripremila i knjižicu na engleskom jeziku o našem fakultetu i izradila odličan propagandni materijal. Međunarodna suradnja je izuzetno dobro predstavljena na mrežnoj stranici našeg fakulteta. Na našem fakultetu kao predavači vrlo često gostuju uvaženi nastavnici i stručnjaci sa stranih fakulteta. Zbog toga sam zadovoljan. Mislim da je nastupilo vrijeme da sada trebamo voditi računa i o tome s kojim fakultetima ćemo sklopiti dvostrani sporazum o suradnji odnosno o međusobnoj razmjeni studenata i nastavnika. Cilj nam je da fakulteti suugovaratelji budu fakulteti koji su u u nekoj stranoj zemlji najbolji. Danas u inozemstvu, a posebno u istočnoevropskim državama, postoji mnogo privatnih fakulteta čija kvaliteta nije dovoljno prepoznatljiva i tu mi se čini da trebamo biti oprezni. Zanimljiv je trend da se sada, za razliku od prve godine kad je najveći broj dolaznih studenata bio iz zemalja istočne Europe, povećava broj studenata koji dolaze sa zapadnih sveučilišta. Imamo čini mi se vrlo transparentan postupak izbora naših studenata koji odlaze u inozemstvo i doista mogu reći da tamo idu najbolji studenti. Moja preporuka našim studentima da se na programe razmjene javljaju na što kasnijim godinama studija, dok nakupe dovoljno znanja, dakle najbolje na petoj godini studija. Mislim da je tada boravak u inozemstvu najkorisniji. Jednako tako želimo da nam dolaze što bolji studenti. Možda će vas zanimati podatak da je u ak. god. 2012/2013 otišlo, odnosno otići će na razmjenu u inozemstvo 65 naših studenata, dok ih je došlo ili će doći 35 stranih studenata. No, na fakultetu je interes za odlazak u inozemstvo mnogo veći. U ovoj godini imali smo 102 kandidata za odlazak. I kod dolaznih i kod odlaznih studenata vrlo usko surađujem s našim koordinatorom za ECTS bodove profesorom Baretićem te prodekanom za nastavu docentom Nikšićem. Koji put su pitanja koja rješavamo vrlo osjetljiva. Naime, student koji ide na Erasmus razmjenu u inozemstvo ne smije zbog toga biti u boljem položaju od našeg studenta koji ne ide na razmjenu, posebno u pogledu pretpostavki za stjecanje ECTS bodova. Za uspješnost međunarodne suradnje kad se radi o dolaznim studentima najvažnija je nastava na engleskom. Trebamo raditi na tome da se ponudi što širi izbor i što kvalitetnije izvođenje nastave na engleskom s jasnim ishodima učenja, tako da strani student doista može ocijeniti da će mu boravak kod nas biti koristan. Kad govorim o nastavi na engleskom jeziku želio bih se osvrnuti i na povećanu zainteresiranost naših studenata da slušaju predmete na engleskom. Tu treba biti vrlo oprezan. Naime, opterećenje i zahtjevi koji se postavljaju našem studentu na predmetu koji se izvodi na engleskom jeziku moraju jednaki zahtjevima koji se postavljaju našem studentu koji taj isti predmet sluša na hrvatskom. Dakle, ne smije se dopustiti da nastavu na engleskom naši studenti zloupotrijebe i iskoriste za lakše polaganje ispita.

Možete li nam ukratko reći nešto o Joint seminaru Zagreb - Graz - Maribor, kad je započela suradnja između tih Pravnih fakulteta, kako se rodila ideja za organizaciju takvog seminara te što smatrate posebnošću ovakvog seminara i o oblika nastave?

Jedan primjer međunarodne suradnje na koji sam posebno ponosan jest i zajednički seminar pod nazivom Iskustvo Hrvatske, Austrije i Slovenije koji organiziramo u suradnji s Pravnim fakultetom u Grazu i Pravnim fakultetom u Mariboru. Ove godine već ide šesta ili sedma generacija, prve dvije su bile u suradnji Zagreb - Graz, a nakon toga nam se pridružio i Maribor. Seminar se odvija na engleskom jeziku. Struktura seminara ja po prilici takva da sudjeluje po osam studenata sa svakog fakulteta, a održava se na sva tri fakulteta. Zadnjih godina se redoslijed uobičajio tako da seminar počinje u Grazu, nastavlja se u Mariboru i završava u Zagrebu. Studenti trebaju pripremiti PowerPoint prezentaciju o izabranoj temi u trajanju oko dvadeset minuta, nakon čega se razvije diskusija. Diskusija je svaki put različita, ponekad traje dvadeset minuta, ali koji put i sat vremena, ovisno o

mjeri u kojoj student svojim izlaganjem zainteresira ostale studente. Nakon što je seminar pokazao svoju vrijednost kao inovativni oblik nastave, Vijeće je odlučilo da se za ovaj seminar mogu dodjeljivati ECTS bodovi. Ta odluka se primjenjuje na posljednje dvije generacije seminarista. Oni koji su zainteresirani mogu svoju PowerPoint prezentaciju razviti kao završni rad, a neke kolegice i kolege su to i učinile. Ono što je vrijednost tog seminara je doista samostalan rad studenata, pri čemu je pomoć nastavnika vrlo mala. Studenti to rade na engleskom jeziku i na njima je da izaberu temu i osmisle njen sadržaj i način na koji će je istražiti i predstaviti. Studenti sami istražuju stranu literaturu, dobiju vlastitu procjenu sposobnosti sastavljanja prezentacije, izlaganja na engleskom jeziku te branjenja vlastitih stavova. Ideja za organizaciju tog seminara, dakle prvotno samo Zagreb - Graz, rodila se u razgovoru s kolegom Borićem, profesorom na Pravnom fakultetu u Grazu. Složili smo se da trebamo iskoristiti činjenicu našeg prijateljstva, bliske suradnje koja je uvijek postojala između naša dva fakulteta i činjenicu da smo udaljeni samo dva sata vožnje. Tako smo organizirali prva dva seminara, a nakon dvije godine nam se pridružio i Maribor. Tamo studente vodi profesor Knez. I tako seminar funkcionira već šest, sedam godina. U većini slučajeva je činjenica osobnog poznanstva temelj na kojemu započinje suradnja. Vjerujem da svi imamo kolegice i kolege na prijateljskim i bliskim nam fakultetima i da bi se slična međunarodna suradnja mogla ostvariti i na drugim predmetima. To bi bilo izuzetno dobro za naše studente. Htio bih istaknuti i da je ovaj zajednički seminar jedini primjer suradnje na zagrebačkom sveučilištu koja uključuje suradnju tri fakulteta iz tri različite zemlje. Mislim da je po toj trostranosti i na širem području jedinstven primjer međufakultetske suradnje.

Budući da ste kao dugogodišnji profesor na Fakultetu obrazovali niz mladih generacija pravnika, smatrate li da Hrvatska im kvalitetne mlade ljude i stručnjake?

Prije nego što odgovorim na ovo pitanje, dozvolite kratki komentar, kao uvod u odgovor. Na nama profesorima je za vrijeme vašeg studija posebna odgovornost ne samo za vaše obrazovanje kao pravnika, već i za vaš odgoj kao mladih ljudi. Naime, vi ste na studiju u razdoblju u kojem oblikujete vašu osobnost jer ste fakultet upisali netom zakoračivši u punoljetnost, a napustit ćete ga završeni akademski građani. Na neki način preuzimajući tu odgovornost za vas, preuzeli smo odgovornost ne samo za vašu budućnost, već i za našu budućnost. Zašto? Zato jer svojim radom i svojim ponašanjem prema vama utječemo neposredno na vas, na vaše znanje i na vaš odgoj, ali posredno utječemo na one o kojima će jednog dana ovisiti i naša budućnost jer ćete vi s vremenom preuzimati sve odgovornije poslove i sve više stvaralački utjecati na razvoj društva. Ne znam koliko su drugi profesori ove naše odgovornosti svjesni, ali ja sam je stalno svjestan.

Smatram da svi mladi ljudi imaju u sebi kvalitetu koja se treba prepoznati. Na nama nastavnicima je da studentima pružimo mogućnost da svoju kvalitetu pokažu, iskoriste je na svoje dobro. Mislim, dakle, da je vezano uz odgovor na vaše pitanje u kojoj mjeri mi, kao nastavnici, potičemo studente da vrijednosti koje nose u sebi iskažu. Dakako, da postoje razlike između studenata, neki su izvrsni, a neki su manje dobri, ali da svaki student može biti uvijek bolji je odgovornost nastavnika i na nama je da ga potaknemo da to osjeti i da tako postupa. Jesu li naši studenti dovoljno kvalitetni? Mislim da jesu i da zasigurno imamo izvrsne studente, pa i ovi naši uspjesi studenata na međunarodnim natjecanjima, posebno u okviru onih natjecanja koji se tiču europskog prava, to potvrđuju. Dakako, uvijek ima onih koji će, nažalost slijedeći primjere nekih starijih, izabrati ugodniji put s malo truda i rada, ali toga će uvijek biti. Na nama je da kažemo takvim studentima koji biraju put učenja putem skripata, učenja po ispitnim pitanjima, da to nije dobar put i da će im se taj put kad tad osvetiti. Da varaju ponajprije sebe, ali ne samo sebe, već i one koji će im se za nekoliko godina s povjerenjem obratiti da im pruže pravnu zaštitu. Oni koji imaju takav pristup, potkopavaju

našu profesiju. Biste li vi išli liječniku na pregled za kojeg znate da je, npr. internu učio iz skripata? Ne! Želio bih da naši studenti od prvog dana studija budu svjesni da se pripremaju za jedno zanimanje koje je na određeni način jedinstveno, neprocjenjivo, u kojem se na ovaj ili onaj način odlučuje o sudbini ljudi. Da budu svjesni odgovornosti koju će na sebe kao pravnici preuzeti. Temelj za odgovorno obavljanje poziva pravnika gradi se već od prve godine studija.

Među studentima već godinama kruže priče otkud Vaša tolika ljubav prema Hajduku, a sve zbog šalice koju nosite na svakom predavanju. Zanima nas otkad traje tradicija nošenja hajdukove šalice na predavanja i možete li nam otkriti koja se priča krije iza te šalice?

Točno je, ja sam navijač Hajduka, ali sigurno ne toliko strastven kao u gimnazijskim, studentskim danima, pa i danima nakon studija. Vrijeme čini svoje, a i prioriteti postaju drugačiji. Ljubav prema Hajduku mi je prenio moj otac. Često sam se na seminaru znao našaliti na račun toga i spominjati moje navijanje za Hajduk pa sam jedne godine dobio na poklon od studenata šalicu Hajduka. Zbog okolnosti u kojima sam je dobio, dakle, ta šalica mi je prirasla srcu. Kako ja dosta glasno govorim, kad imate dva seminaru za redom, dakle četiri sata, ili na predavanjima barem sat i pol, to dosta utječe na glas i morate imate uz sebe tekućinu kojom ćete osvježiti grlo. Nakon što sam dobio tu šalicu, a zbog njezine posebne afekcione vrijednosti koju sam opisao, odlučio sam otada tu šalicu, a ne neke druge koje bi povremeno nosio na seminar i predavanje, nositi sa sobom. Ako želite znati i to, unutra je ili rastopljena neka šumeća tableta, ili čaj ako mi tajnica u dekanatu gđa. Renata ili gđa. Jadranka čistačica u Ćirilometodskoj, naprave. Ponekad je i samo voda. Inače, od seminarista sam dobio i tanjur s grbom Hajduka, kao i zastavicu. Međutim, želio bi reći ono što uvijek studentima kažem, ja jesam navijač Hajduka i u srcu mi je Hajduk, ali s jednakom strašću i ponosom kao Zagrepčanin, volim Dinamo. Jedan od meni najljepših grafita koji sam vidio jest „Dinamo, ponos grada mog“. To je bio grafit kod Savskog mosta, nažalost više ga ne vidim, ali bio je prekrasan. Dinamo bi trebao biti ponos grada Zagreba i svih koji žive u Zagrebu, bez obzira jesu li, da se poslužim izrazom koji se inače koristi za prave Splitsane, jesu li „Zagrepčani od koljena“ ili su ih životne okolnosti dovele u Zagreb. Uvijek studentima, kada dođemo na tu temu vezanu uz šalicu, kažem da mi je neshvatljivo da neki među nama mogu iskazivati takvu mržnju, kako prema Hajduku, tako i prema Dinamu i da mladi ljudi mogu na utakmicama izvikati pogrdne riječi, ne razumijevajući da su na suprotnoj tribini jednako tako mladi ljudi koji s jednakim žarom navijaju za svoj klub. Kao što ne bi bilo prihvatljivo da netko prema mojoj majci, bratu ili sestri tako govori, otkuda im pravo da tako govore prema nekom drugom. Ili, zamislite, uzvik „Ubij!“ Otkuda može doći takva mržnja? Objašnjenje da te masa ponese mi je neprihvatljivo. Dakle, navijač sam Hajduka, on mi je u srcu, ali kao i svaki Zagrepčanin volim Dinamo, neovisno o tome što se, barem tako mi se čini, taj klub neki ljudi udaljuju od onih vrijednosti koje je tradicionalno predstavljao.

Čuli smo da svake godine na zadnjem seminaru uputite vašim seminaristima neku poruku, biste li željeli ovom prilikom uputiti kakvu poruku studentima i svima onima koji će čitati ovaj intervju?

U pravu ste, studentima seminaristima kažem neke, možemo ih tako nazvati, poruke. Na seminaru su mi vrlo važni prvi i zadnji sat. Prvi sat na kojem objašnjavam kako vidim naš zajednički rad na seminaru te zadnji sat nakon što upišem ocjene. Oni odlaze i neću ih imati više prilike vidjeti, a ipak smo bili zajedno barem pola godine, a prije i cijelu akademsku

godinu. Ono što im kažem kao mojim dragim kolegicama i kolegama jest to da im želim da ih u životu rese četiri stožerne ljudske vrline, a to su vrlina razuma, pravednosti, umjerenosti i hrabrosti. To je vrlo spontano i teško je sad govoriti o tome. Za izricanje takvih poruka trebate imati pred sobom studente, osjetiti atmosferu onog posljednjeg seminarskog susreta, u svakom slučaju to je vrlo emocionalan govor jer im ne kažem samo to. Na prvom satu mojih predavanja, na prvom satu seminara, studentima kažem kako želim da uvijek nose osmijeh na licu i osmijeh u srcu jer svi znamo da onda sve ono što nam se događa nekako lakše podnosimo. Isto tako im kažem da ako imaju bilo kakvih problema i ako misle da im mogu pomoći, da sam tu. Probleme im najvjerojatnije neću riješiti, ali sama činjenica da razgovaramo, da razgovarate s nekim, vam može pomoći. Mislim da je vrijeme takvo da imamo premalo vremena da razgovaramo jedni s drugima i imamo premalo vremena za druge, a s naše strane kao nastavnici, mislim da bismo uvijek trebali naći vremena za razgovor sa studentima. Studenti su najveća vrijednost fakulteta. Odnos student – nastavnik je temeljni odnos na fakultetu. Mi nastavnici smo tu radi vas, vas studenata. Od mojih prvih dana na fakultetu nastojim biti vjeran onom što je po mojem dubokom uvjerenju u biti nastavničkog poziva, što ga čini tako plemenitim, ali i odgovornim. A to je da mi nastavnici svim svojim znanjem trebamo „služiti“ studentima. Mi smo svi dio jedne cjeline, cjeline koja se zove Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Svi trebamo biti ponosni na to što toj cjelini pripadamo. Fakultet može rasti samo ako postoji zajedništvo između studenata i nastavnika. Ono se temelji na međusobnom povjerenju. Mi kao nastavnici to povjerenje stječemo i izgrađujemo tako što u svakom studentu trebamo gledati osobu koja je puna raznih vrijednosti, da je svaki student kao osoba jedinstven i da svaki student zahtijeva naše poštovanje. To je poruka koju studentima kažem na prvom susretu s njima i koju ovdje na kraju našeg razgovora ponavljam.

